PEDAGOGIK FAOLIYAT VA TEATR PEDAGOGIKASINING O'ZARO ALOQADORLIGI, FARQLI JIHATLARI.

Samatova Dilrabo
GDPI dotsenti
Obidaxon Baxodirjonovna Po'latova
Guliston Davlat Pedadodika Instituti
Pedagogika yo'nalishi magistranti
obida.pulatova1993@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik faoliyat va teatr pedagogikasi o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlik va farqli jihatlar tahlil qilinadi. An’anaviy pedagogikaning asosiy tamoyillari bilan teatr san’atiga xos pedagogik yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinib, ularning ta’lim jarayonidagi integratsiyasi imkoniyatlari yoritiladi. Shuningdek, pedagog va aktyor obrazlarining o‘xshashliklari, ularning o’quvchi bilan o‘zaro muloqotdagi rollari, emotsional ta’sir kuchi va sahnaviy elementlardan foydalanish usullari o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar:pedagogik faoliyat, teatr pedagogikasi, aktyorlik mahorati, o‘qituvchi imiji, emotsional intellekt, ta’limiy kommunikatsiya, innovatsion yondashuvlar, o‘zaro ta’sir.

Annotation: This article analyzes the interrelation and distinctive features of pedagogical activity and theater pedagogy. It provides a comparative analysis of the fundamental principles of traditional pedagogy and the pedagogical approaches specific to theatrical art, highlighting the possibilities of their integration into the educational process. Furthermore, it explores the similarities between the images of the teacher and the actor, their roles in interaction with students, the emotional impact they convey, and the use of stage elements.

Keywords: pedagogical activity, theater pedagogy, acting skills, teacher’s image, emotional intelligence, educational communication, innovative approaches, interaction.

Аннотация:В данной статье анализируются взаимосвязь и различия между педагогической деятельностью и театральной педагогикой. Представлен сравнительный анализ основных принципов традиционной педагогики и педагогических подходов, характерных для театрального искусства, раскрываются возможности их интеграции в образовательный процесс. Также исследуются сходства между образом педагога и актёра, их роли во взаимодействии с учащимися, эмоциональное воздействие и способы использования сценических элементов.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, театральная педагогика, актёрское мастерство, образ учителя, эмоциональный интеллект, образовательная коммуникация, инновационные подходы, взаимодействие.

Bugungi kunda ta'lim tizimida pedagogik metodlar va yondashuvlarni yangilash, samaradorligini oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, teatr pedagogikasi va uning ta'lim jarayonida qo‘llanilishi ta'lim sifatini yanada yaxshilashga xizmat qilishi mumkin. Pedagogik faoliyat o‘zida turli metod va yondashuvlarni mujassamlashtirsa, teatr pedagogikasi, o‘zining badiiy va estetik imkoniyatlari bilan, o‘quvchilarni faollashtirishda, ularda emotsional intellektni rivojlantirishda, shuningdek, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Teatr pedagogikasi nafaqat san’atni o‘rgatish, balki shaxsning emotsional va ijtimoiy jihatlarini rivojlantirish, o‘quvchi bilan o‘zaro muloqotdagi rollarni tahlil qilishda ham samarali vosita hisoblanadi. Shunday qilib, pedagog va aktyor obrazlarining o‘xshashliklari, ularning o‘quvchilar bilan ta'sirli aloqalar o‘rnatishdagi metodologiyalari ta’lim jarayoniga keng integratsiya qilinishi mumkin. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning ta’kidlashicha: “Har bir bolaga yondashuv individual bo‘lishi kerak. Ta’lim jarayoni nafaqat bilim berish, balki bolaning shaxsiyati, iste’dodi, his-tuyg‘ulari bilan ishlash jarayoni bo‘lishi kerak” [1]. Ushbu fikrni o‘rgangan holda, teatr pedagogikasining ta'lim jarayonida o‘zining o‘zgacha yondashuvlari bilan pedagogik faoliyatga qanday ta'sir ko‘rsatayotganini tahlil qilish zarur.

Tarbiyaviy jarayon ijodkorlikdan iboratdir, lekin u pedagogik vaziyatni tahlil qilish mahoratida ham, bolalar bilan bevosita o’zaro hamkorlik qilishda ham namoyon bo’ladi. Tarbiyachi ijodkorligining o’ziga xosligi shundan iboratki, u ijodiy

fikrini o’z shaxsi orqali amalga oshiriladi. Boshqacha qilib aytganda, pedagogikada ijodkorning shaxsi bilan ijodkorlik quroli (vositasi) bir-biriga mos keladi bunda tarbiyachining o’z-o’zini namoyon qilishi juda katta rol o’ynaydi. Bu jihatdan o’qituvchining faoliyati bir qator xususiyatlari bo’yicha aktyor, rejissyorning badiiy-ijodiy faoliyatiga yaqindir. Shuni qayd etib o’tish kerakki, teatr ijodkorligida va pedagogik ta’sir ko’rsatishda, ya’ni pedagog bilan bolalarning bevosita o’zaro harakati bilan bog’liq bo’lgan hissi-o’zaro fikr almashish sohasida ko’pgina umumiy tomonlar bor. Tarbiyachi pirovard natijada pedagogik ta’sir ko’rsatish drammaturgiyasini ishlab chiqadi, uni rivojlantirish sohalarni belgilaydi, tarbiyaviy ta’sirlar rejasini tuzib chiqadi, bu reja u yoki bu tarbiyaviy syujetni rejissyorona ko’rishni nazarda tutadi, nihoyat, pedagogning o’zi tarbiyaviy g’oyalar va yo’l-yo’riqlarning faol "uzatuvchisi" bo’lib maydonga chiqadi. Gap teatr ijodkorligi nazariyasidan, xususan K.S.Stanislavskiy sistemasidan pedagogik ta’sir ko’rsatish mahoratini oshirishda foydalanish imkoniyatlari haqida bormoqda. Masalan, jarayonning hissiy sohasini tahlil qilish borasida teatr pedagogikasi tomonidan to’plangan bir muncha tajriba asosida o’zaro fikr almashish amalga oshiriladi va bu tajriba pedagogning ijodiy mehnatiga o’xshash jarayonlarni tushunish foydalidir, bu esa tarbiyaviy mahoratni samarali egallashga yordam beradi. Teatr faoliyati va pedagogik faoliyatni maqsadning o‘xshashligi ham yaqinlashtiradi, har ikkala holatda ham maqsad kishining kishiga ta’sir ko‘rsatishi va kishiga muayyan kechinmalar vujudga keltirish sifatida belgilanishi mumkin. Teatr va pedagogik faoliyat bir xilda ekanligining uchinchi ko‘rsatkichi - ta’sir ko‘rsatish qurolining umumiyligidir. Har ikkala holda ham pedagog bilan aktyorning o‘z psixofizik tabiati ana shunday qurol vazifasini bajaradi. Teatrda tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatish faqat teatrning estetik mohiyati orqali amalga oshirilishini, pedagogik ta’sir ko‘rsatishda esa bunday ta’sir ko‘rsatishning yo‘qligini aytib o‘tish kerak. Pedagogik faoliyat va teatr san’ati har ikki soha vakillaridan – pedagog va aktyordan – ijodiy yondashuv, ijtimoiy faollik, psixologik sezuvchanlik va samarali muloqot ko‘nikmalarini talab qiladi. Pedagog o‘zining dars jarayonida nafaqat bilim beruvchi, balki ruhiy rag‘batlantiruvchi, ilhomlantiruvchi, o‘quvchi qalbini larzaga keltiruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘lishi kerak. Bu esa teatr san’atidagi aktyorlik mahoratiga yaqin jihatlardir.

Pedagog va aktyor obrazining umumiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. **Rolga kirish:** Har ikki soha vakili o‘z oldiga qo‘yilgan maqsadga muvofiq ravishda ma’lum ijtimoiy rolni bajaradi. Aktyor spektakl syujeti asosida, pedagog esa ta’limiy vazifani bajarish jarayonida o‘z “rolini” ijro etadi.
2. **Emotsional ta’sir ko‘rsatish:** Aktyor tomoshabinning qalbiga yo‘l topishga intiladi. Xuddi shunday, pedagog ham o‘quvchining hissiy dunyosiga kirib borib, uni ruhlantirishga, faollikka undashga harakat qiladi.
3. **Nutq madaniyati:** Har ikki mutaxassis uchun ham ta’sirchan, obrazli, lo‘nda va aniq nutq muhim ahamiyatga ega. Bu o‘quvchilarda tilga, fikrlashga va diqqatga ijobiy ta’sir qiladi.
4. **Kuzatuvchanlik va improvizatsiya qobiliyati:** Dars yoki spektakl jarayonida kutilmagan holatlar yuz berishi mumkin. Ularga mos ravishda harakat qilish, holatni to‘g‘ri boshqarish muhim jihatlardan hisoblanadi.

5. **Tinglovchilar bilan aloqa o‘rnatish:** Tomoshabin yoki o‘quvchi bilan bevosita hissiy aloqa, ularning holatini his etish va shunga mos yondashuv ta’sirchanlikni oshiradi.

Teatr va pedagogik faoliyat mazmuni va vosita belgilari jihatidan birbiriga yaqin bo‘lib bir qator umumiy jarayon xususiyatlariga egadir, bu xususiyatlarga quyidagilarni kiritish mumkin:

- teatr va pedagogik ijodkorlik jarayoni mazkur jarayonning faol qatnashchilari bo‘lgan kishilar guruhining bevosita ishtirokida ommaviy so‘zga chiqish vaziyatida amalga oshiriladi;
- teatr va pedagogik faoliyat o‘ziga xos xususiyatlariga ko‘ra o‘zi ta’sir ko‘rsatadigan obyektni ayni vaqtda ijod subyektiga, sherik ijodkorga aylantiradi, uning faol ishtirokisiz ijodkorlik ishining o‘zi bo‘lmaydi;
- ko‘pgina boshqa faoliyat turlaridan farqli o‘laroq, aktyorlik va pedagjgik ijodkorlik asosida muayyan vaqt davomidagi ijodkorlik yotadi, u ijodkordan (o‘qituvchi, tarbiyachidan) o‘z psixik holatidan boshqarishda tezkorlikni va ijodiy kayfiyatni qo‘zg’atishni talab etadi;
- teatr va pedagogik ijodkorlik natijalari jo‘shqin bo‘lib subyektniga, sherik ijodkorga aylantiradi, uning faol ishtirokisiz ijodkorlikning o‘zi bo‘lshi mumkin emas;
- teatr va pedagogik ijodkorlik natijalari jo‘shqin bo‘lib, rivojlanib, o‘zgarib boradi, hamisha jarayondan iborat bo‘ladi;
- teatr va pedagogik ijodkorlik jamoa tusida bo‘ladi. Shunday qilib, tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatishni rejalashtirish boshlangandayoq bir qadar pedagogik dramaturgiya amalga oshirilishi lozim, u pedagogik harakatning o‘ziga dialektik, jiddiylik bag’ishlashga yordam beradi. Pedagog dars va har qanday tadbir sistemasida tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatishni rajalashtirar ekan, uni aniq odamlarga yo‘naltiradi, umuman, jamoda, xususan har bir jamoaga nisbatan bo‘lajak pedagogik harakat uchun zarur tarbiyaviy-syujetli vaziyat yaratadi.

Ma’lum ma’noda dars - o‘ziga xos pedagogik pyesa bo‘lib, unda o‘qituvchi ssenariy muallifi sifatida, munosabatlar dramaturgiyasini barpo etadigan va uni boshqaradigan kishi sifatida maydonga chiqadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik faoliyat va teatr pedagogikasining o‘zaro aloqasi va ularning umumiy jihatlari ta’lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Har ikkala faoliyat turi ham shaxsiy ta’sir ko‘rsatish, hissiy va emotsional o‘zaro aloqalarni yaratish, hamda ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. Teatr pedagogikasi o‘zining estetik va badiiy imkoniyatlari bilan ta’lim jarayoniga yangilik kiritish va o‘quvchilarda ijtimoiy, emotsional va intellektual kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.Teatr va pedagogik faoliyatning o‘xshashliklari nafaqat pedagog va aktyorning ijodiy faoliyatidagi parallelizmda, balki o‘zaro ta’sir ko‘rsatishda va hissiy kommunikatsiyani rivojlantirishda ham namoyon bo‘ladi. Pedagogik dramaturgiya, tarbiyaviy ta’sirni rejalashtirish va uni amalga oshirish jarayoni o‘rtasidagi bog‘lanish, har bir o‘quvchi bilan individual yondashuvni ta’minlash imkonini yaratadi.Shuningdek, pedagogning o‘z-o‘zini namoyon qilishi, uning ijodiy mehnati va shaxsiy yondashuvlari ta’lim jarayonining

samaradorligini oshirishda katta rol o‘ynaydi. O‘qituvchi va tarbiyachining ijodiy faoliyati, sahnada aktyorning o‘z rolini o‘ynashi kabi, o‘quvchilarga ta’sir o‘tkazishning muhim vositalaridan biridir. Shu tarzda, teatr pedagogikasining asosiy tamoyillarini pedagogik faoliyatga integratsiya qilish ta’lim jarayonini yanada jonlantirib, o‘quvchilarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga imkon beradi. Ta’lim va teatr san’ati o‘rtasidagi bunday integratsiya zamonaviy ta’lim tizimining yangilanishiga xizmat qiladi va uning samaradorligini oshiradi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati:

1.Mirziyoyev, Sh. (2021). *Ta'limni modernizatsiya qilish va yangi pedagogik yondashuvlarni joriy etish*. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.

2.Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi.: Nasaf, 2000.

3.Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalaming tadbiqiy asoslari. -T.: 2005.

4.Avliyakulov N. X., Musayeva N. N. Pedagogik texnologiya. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik.

5.Azizxodjayeva N.N. Pedagogicheskiye texnologii i pedagogicheskoye masterstvo. -Tashkent: Moliya, 2002.